

Małgorzata Mikołajczak

Regiopoetyka? Wstępne uwagi na temat nowego projektu¹

1. Wątpliwości

Pytanie, które stawiam w tytule tego artykułu, nie jest jedynie gestem retorycznym, nawiązującym do tematu zadanego przez redaktorów czasopisma. Rodzi się z przekonania o wzrastającej roli badań regionalistycznych we współczesnej nauce o literaturze i jako reakcja na obfitość różnego rodzaju poetyk, z którymi mamy dzisiaj do czynienia. Już na wstępie należy bowiem odnotować, że w ostatnich latach obok tradycyjnej poetyki, coraz mniej interesującej dla współczesnego literaturoznawstwa, pojawiły się, zrodzone na gruncie nowych orientacji badawczych: poetyka kognitywna, antropologiczna, kulturowa, intertekstualna, somatopoetyka, geopoetyka, antropopoetyka, etnopoetyka, poetyka etnografii, poetyka pisarstwa historycznego, poetyka wiedzy (historycznej), poetyka społeczna, poetyka doświadczenia duchowego i inne. Dlaczego wśród tych propozycji, które wyliczam za Dorotą Korwin-Piotrowską [Korwin-Piotrowska 2013: 20] i Ryszardem Nyczem

1 Artykuł powstał w ramach projektu „Regionalizm w badaniach literackich: tradycja i nowe orientacje” finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/B/HS2/01132.

[2012: 122] ze świadomością, że ich pełna lista jest znacznie bogatsza, nie występuje poetyka ukierunkowana regionalistycznie, to jest taka, przyjmijmy tymczasowo najogólniejszą definicję, która dotyczy zjawisk z zakresu twórczości regionalnej? Z czego wynika brak, o którym świadczy ów pojęciowy deficyt i czy można go złożyć jedynie na karb badawczego zaniedbania?

Najprostsza z odpowiedzi wydaje się taka: nieobecność poetyki regionalistycznej to efekt niewielkiego zainteresowania literaturą regionalną, która dopiero od niedawna weszła w orbitę badań inspirowanych nowymi metodologiami. Zarazem nie bez wpływu pozostaje fakt, że przez wiele lat regionalizm, relegowany poza obszar nowoczesnej nauki, nie był atrakcyjny dla badaczy zajmujących się zagadnieniami poetologicznymi, a także dla literaturoznawstwa w ogóle, nastawionego na badanie głównie „kanonicznej”, wysokoartystycznej twórczości [Nycz 2012: 20]. Wymownym potwierdzeniem owych preferencji jest nieobecność hasła „literatura regionalna” w podręcznikach historii literatury i teoretycznoliterackich kompendiach.

A jednak sprawa wcale nie jest taka oczywista i wskazać można co najmniej dwa powody, w świetle których poetyka zorientowana regionalistycznie może sprawiać wrażenie bytu ponad potrzebę. Pierwszy to niejasność dotycząca przedmiotu badań, przede wszystkim brak kryteriów (rozumianych jako intersubiektywny zbiór dyrektyw), które pozwoliłyby ustalić, czym jest literatura regionalna. Zakres znaczeniowy tego pojęcia jest wyjątkowo rozległy i mieści się na szerokiej skali mierzonej „regionalistycznymi” cechami utworu, które nie mają skodyfikowanego charakteru. Dlatego już Alfons Szyperski, inicjator jednej z ważniejszych dyskusji na temat literackiego regionalizmu toczącej się w dwudziestolecie, stwierdzał, że „wskazać granicę między utworem o zabarwieniu regionalnym a typowo regionalnym jest dość trudno” [Szyperski 2016: 162]. Śledząc wypowiedzi na ten temat, które pojawiają się od momentu opublikowania pierwszej pracy poświęconej literackiemu regionalizmowi (*Literatury regionalne* Jeana Charlesa-Bruna, 1907), można zauważyć, że dotychczasowe próby definicji opierały się na najrozmaitszych, a przy tym niewspółmiernych, wyróżnikach. Wskazywano między innymi na rolę tematu, na

formę językową, w której odzwierciedla się regionalna odrębność, na tendencję ideową i aurę utworu, na sytuację komunikacyjną oraz stosunek autora do miejsca. Spośród owych cech charakter konstytutywny ma bez wątpienia tematyka osadzona w realiach regionu. Zarazem kryterium tematyczne – jedyne konieczne – jest niewystarczające, by na jego podstawie wyodrębnić osobny typ literatury. A jeśli utwory regionalne odróżnia od nieregionalnych jedynie parametr lokalny i trudno ustalić inne elementy specyficzne, to nic nie stoi na przeszkodzie, by badać je tradycyjnymi narzędziami – analogicznie jak utwory tematycznie związane z innym kręgiem znaczeń. Dodatkową komplikację stanowi tu fakt, że cechy regionalistyczne czy też różnego typu związki z regionem wykazywać może twórczość zwyczajowo nietraktowana w kategoriach „regionalnej”.

Podczas gdy wyżej przytoczone argumenty bazują na zakwestionowaniu piśmiennictwa regionalnego jako odrębnego zjawiska i dałoby się je sprowadzić do pytania o to, czy warto powoływać nową dyscyplinę badawczą, jeżeli nie można wskazać przedmiotu jej badań, powód drugi jest, rzec można, natury ontologiczno-estetycznej. W myśl przekonañ przyjętych w świecie nauki i funkcjonujących na zasadzie „zinstytucjonalizowanego zwyczaju”, o którym pisze Ryszard Nycz [Nycz 2012: 20], literatura regionalna to twór artystycznie podejrzany i wątpliwy, będący z reguły czymś mniej albo czymś więcej niż literatura. „Mniej”, gdyż z różnych względów nie spełnia „środowiskowych kryteriów dzieła wartościowego, sztuki wartościownej i reprezentatywnej wobec zadań, którym ma służyć” [Nycz 2012: 20], sytuując się – niezależnie od panującej orientacji teoretycznej i przyjętych w jej ramach standardów – zawsze poniżej wzorcowego modelu literatury. Ekskludujący charakter tego ujęcia w dużej mierze wynika ze społecznej świadomości genologicznej, o której swego czasu pisała Stefania Skwarczyńska. Pewnym pojęciem genologicznym, a także związanym z nimi poetykom towarzyszą, jak stwierdza badaczka, pewne odczucia wartości, które z kolei rodzą „pewne upodobania i pewne niechęci literackie, a dalej pewne zapotrzebowania i postulaty” [Skwarczyńska 1987: 110]. W tym miejscu warto przypomnieć, że powojenna myśl genologiczna, wyrosła

na gruncie ergocentrycznych formacji formalistyczno-strukturalistycznych, była zorientowana na badanie dzieła literackiego jako tworu autonomicznego i że kładła nacisk na autoteliczość, funkcję poetycką, strukturę komunikacyjną, organizację znaczeniową tekstu i tym podobne. Tymczasem utwór regionalny, zakorzeniony w miejscowych realiach, zazwyczaj nie istnieje „sam dla siebie” jako samoistne dzieło sztuki, a typowe dlań cechy, takie jak operowanie konwencją realistyczną i, co się z tym wiąże, wysunięcie na plan pierwszy referencyjności, a także brak eksperymentów formalnych oraz autobiograficzna kreacja podmiotu, w mniejszym stopniu angażują strukturalistyczne instrumentarium. Można przypuszczać, że między innymi z tego powodu pod adresem literackiej regionalistyki nie zgłaszano „zapotrzebowań” ani „postulatów”.

Sytuacja jednak zmienia się, jeśli spojrzymy na to z innej strony i, przyjmując inną ontologię zjawiska, uznamy, że twórczość regionalna jest czymś „więcej”; np. cennym dla danego środowiska, a z racji swej literackości wyjątkowym na tle innych świadectwem doświadczenia lokalności; przekazem oferującym konkurencyjną wobec kanonicznych wersję literatury bądź estetyczną alternatywą dla kultury narodowej; a dalej – tekstem służącym poznawaniu regionalnej kultury i szerzej – regionalnej antroposfery czy też kluczem do zrozumienia pewnych zjawisk, nie tylko o charakterze lokalnym. We współczesnej refleksji literaturoznawczej do głosu najsilniej dochodzi zwłaszcza to ostatnie przeświadczenie, owocując zarówno zwiększonym zainteresowaniem twórczością regionalną, jak i ciekawymi jej ujęciami. Przykładem może być stanowisko Toma Lutz, który badając literaturę amerykańską, stwierdza, że regionalne narracje nie są tylko „kontenerem upiorności starej Ameryki”, ale zapisem ważnych dysput, toczących się we współczesnym amerykańskim społeczeństwie, i mają charakter kosmopolityczny [Lutz 2004]. Natomiast Judith Fetterley i Marjorie Pryse przekonują, że literatura regionalna ustanawia szczególny model relacji między tekstem a czytelnikiem i że zwłaszcza regionalne pisarstwo kobiece z XIX wieku traktowane przez „miejskich” czytelników jako *out of place* („nie na miejscu”) jest źródłem niekonwencjonalnych i antyhegemonicznych fikcji, które powinny

zostać na nowo przemyślane przez współczesnych odbiorców [Fetterley, Pryse 2003]. Jeszcze inną koncepcję głosi Stephanie Foote: badaczka odczytuje regionalizm jako zespół narracyjnych strategii ukierunkowanych na relację wobec obcego i dowodzi, że literatura regionalna dostarcza materiału do badania strategii uczestnictwa w różnych społecznościach [Foote 2001: 20].

Owo „więcej”, które dochodzi do głosu w przywołanych koncepcjach i które odwraca aksjologiczną perspektywę, wiąże się ze współczesną rekonceptualizacją badań literackich, ich sprofilowaniem kulturowym i zorientowaniem etycznym. Regionalizmowi sprzyja przede wszystkim dokonujące się od jakiegoś czasu otwarcie się humanistyki na Innego, którego reprezentuje między innymi literatura regionalna. „Rzeczywistość nie może być pozbawiona «innych ech, które mieszkają w ogrodzie»” – pisze, sięgając po metaforę Thomasa S. Eliota, Edward Said, a postulując „kontrapunktowe myślenie o innych” [Said 2009: 382], przypisuje badaczowi rolę intelektualisty, który angażuje się w powstające na peryferiach ruchy oporu wobec imperium. Do podstawowych zadań owego badacza rebelianta należy „prezentowanie alternatywnych narracji i innych perspektyw historii niż te, które są dostarczane przez walczących w imieniu oficjalnej pamięci i narodowej tożsamości” [Said 2002: 37]. Chodziłoby tu, jak się wydaje, o coś więcej niż tylko o ujmowanie się za marginalizowaną czy opresjonowaną społecznością. Wspomniany wyżej Lutz interpretuje postawę tego typu w kategoriach obywatelskich – jako działanie w imię demokracji. Zachęcając do wyzbycia się akademickiej *hubris*, zwraca uwagę na to, że o dzisiejszym zainteresowaniu regionalizmem decydują te same tendencje, które pozwoliły literaturoznawcom wykroczyć poza wąski obszar ich dyscypliny i wyzwolić się z ograniczeń tego, co ekskluzywne, hierarchiczne, antydemokratyczne. Pragnienie, by porzucić elitaryzm i rozszerzyć punkt widzenia na większą ilość autorów, tekstów i czytelników, stanowi, twierdzi Lutz, „the center of what constitutes the best of American literature, both within the academy and without”² [Lutz 2004: 5].

2 „Centrum tego, co najlepsze w amerykańskiej literaturze, zarówno w obrębie [myślenia] akademii, jak i poza nią” [przeł. M.M.].

Dowartościowanie problematyki związanej z kategoriami kulturowymi skutkuje również weryfikacją dotychczasowej hierarchii problemów badawczych, między innymi odejściem od „prymatu spoglądania na literaturę w kategoriach komunikacyjnych” [Nycz 2012: 138] i restytuowaniem jej funkcji poznawczych, co jest szczególnie istotne w wypadku utworu ukierunkowanego na rzeczywistość regionalną. Z pewnością duży wpływ na tego rodzaju utwory (nie tylko na ich powstawanie, ale i odbiór) mają tak zwane realia (regionalna kultura, historia, polityka, specyfika językowa danego obszaru, jego uwarunkowania geograficzno-przyrodnicze itp.), na temat których poetyka tradycyjna ma niewiele do powiedzenia. Podobnie metody literaturoznawcze okazują się niewystarczające i badając literaturę regionalną, trzeba sięgnąć do antropologii, socjologii, etnografii, historii i innych dyscyplin. Z tego względu regionalizm okazuje się interesujący dla nowych, ukształtowanych na gruncie badań kulturowych, poetyk, przede wszystkim dla geopoetyki i etnopoetyki, i może być badany – co już się dzieje – na ich gruncie. Znamienne, że w rozbudowanym projekcie geopoetyki Elżbiety Rybickiej literackiemu regionalizmowi poświęcony został osobny rozdział [Rybicka 2014: 325-363]. Równie obiecująca wydaje się, na co wskazywałam w innym miejscu [Mikołajczak 2012: 39], oferta etnopoetyki. Ta sytuacja nie znosi jednak wątpliwości, wręcz przeciwnie – rodzi kolejne pytanie: czy w obliczu rysujących się tu perspektyw badawczych warto ustanawiać nową odrębną dziedzinę? A dosadniej: czy regiopoetyka jest w ogóle potrzebna?

2. Tradycja

Odracząc odpowiedź (do wyżej postawionych pytań powrócę w dalszej części artykułu), trzeba zauważyć, że podjęta tu meta-teoretyczna refleksja ma już dość długą tradycję. Literaturoznawstwo regionalistyczne (jeśli przyjąć, że takie istnieje) od samego początku cierpi na brak metody badawczej, a rozważania dotyczące ukonstytuowania dyscypliny, która zajmowałaby się regionalną twórczością, podobnie jak pytanie o *differentia specifica*

kwalifikowanych regionalnie utworów, stanowią stały rys jego metadyskursu³.

Pierwszą literaturoznawczynią, która wyszła poza konstatawanie tego stanu rzeczy i która próbowała uporać się z problematyką literackiego regionalizmu oraz towarzyszącymi jej komplikacjami na gruncie polskich badań literackich, była Stefania Skwarczyńska. Jej też zawdzięczamy oryginalne ustalenia na ten temat zawarte w przedwojennej rozprawie *Regionalizm a główne kierunki literatury* [Skwarczyńska 1937: 7-52] oraz w dwóch książkach wydanych po wojnie: *Systematyka głównych kierunków w badaniach literackich* [Skwarczyńska 1948: 118-134] i *Kierunki w badaniach literackich. Od romantyzmu do połowy XX wieku* [Skwarczyńska 1984: 97-102]. Najważniejsza, mająca zarazem największe znaczenie dla rozważanego tu projektu, jest pierwsza z wymienionych publikacji, pochodząca z roku 1937. Mierząc się z „nowym powikłaniem, nowym chaosem” [Skwarczyńska 1937:9], jaki do literaturoznawstwa wnosi regionalizm, Skwarczyńska przedstawia w niej szereg możliwości badawczych istniejących w ramach różnych nurtów teoretyczno-literackich (badań geograficznych, szkoły socjologicznej, fenomenologii, formalizmu i badań psychologicznych, w tym – psychofizjologii, psychoanalizy i charakterologii). Autorka rozprawy pokazuje także, że różne aspekty dzieła literackiego można badać pod kątem ich związku z regionem. W naszkicowanym programie badań regionalistycznych, gdyż taki właśnie charakter mają przedstawione przez Skwarczyńską propozycje, mieściłyby się między innymi dociekania z zakresu wyobraźni twórczej, psychologii twórczości, komparatystyki, recepcji dzieła literackiego, a także – i na nich chciałabym się zatrzymać – badania z dziedziny poetyki.

Skwarczyńska rozpatruje kwestie poetologiczne na gruncie formalizmu, w odniesieniu do autonomicznego modelu dzieła literackiego, przy czym przyjmuje wyjściowe założenie, że „istnieje silny, bezpośredni związek między nim [dziełem literac-

3 Na temat (braku) regionalistycznej „metody” i tradycji badań regionalistycznych piszę we wstępie do książki *Regionalizm literacki w Polsce. Zarys historyczny i wybór źródeł* [Mikołajczak 2012: 9-33].

kim – M.M.] a światem *zewnątrznym*, że ten związek nie ogranicza się do przyczynowości, lecz jest także wyrazem współlistnienia dwóch różnych światów w dziele sztuki, z których jednak jeden, świat dzieła literackiego, w pewien sposób wtopiony jest w ten drugi” [Skwarczyńska 1937: 37]. Z tego też względu autorka rozprawy bierze pod uwagę głównie te elementy budowy utworu literackiego, które w różny sposób apelują do rzeczywistości regionu. Można by je sklasyfikować w obrębie pięciu pól badawczych:

- 1) Badanie **fabuły** opartej na zdarzeniach rozgrywających się w regionie oraz badanie **motywów** posiadających nasycenie regionalne jako elementów fabularnych tematu. Szczególną rolę pełnią tu motywy statyczne służące charakterystyce środowiska. Byłoby rzeczą ciekawą – jak pisze badaczka – opracować motywy według ich przynależności do środowisk zlokalizowanych, a następnie ustalić ich płodność na kartach literatury w rozmaitych typach i okresach twórczości literackiej. Z drugiej strony cenne byłoby wykazanie łączności pomiędzy treścią motywów a atmosferą, stosunkami, typem kultury środowiskowej, która ten element fabularny uprawdopodobnia czy o jego liniach decyduje [Skwarczyńska 1937: 38-39].
- 2) Prześledzenie **motywów wędrownych** jako przechowujących barwę lokalną (przykładem motyw łączyckiego diabła w *Zaczarowanym kole* Rydla).
- 3) Badanie **postaci literackiej**, która może wprowadzać aspekt historyczny związany z regionem lub jako postać historyczna stawać się znakiem symbolicznym, oraz cech bohatera (zewnątrznych i wewnętrznych), które lokalizują go terytorialnie.
- 4) Analiza **rodzajów i gatunków** literackich, w tym analiza repartycji regionalnej zjawisk rodzajowych i gatunkowych, badanie częstotliwości występowania danych form gatunkowych i rodzajowych w poszczególnych regionach i badanie ich jako funkcji regionalnej orientacji autora. „Twórca o silnym zrośnięciu się z pewnym regionem mimowolnie wypowie się chwytami rodzaju literackiego

bliskiego kulturze, z której wyrósł” [Skwarczyńska 1937: 42] – zauważa Skwarczyńska.

- 5) Analiza **organizacji językowej utworu**, występujących w nim figur i tropów, która obejmowałaby nie tylko cechy dialektalne i gwarowe, ale także typ obrazowania i ekspresji, w tym charakterystyczny dla poszczególnych regionów dobór środków stylistycznych (typ porównań, metafor, zbitek sentencjonalnych).

Wyszczególnione zagadnienia, które Skwarczyńska ilustruje ciekawymi przykładami z literatury dawnej i współczesnej, dotyczą różnych aspektów utworu literackiego i obejmują głównie badania z zakresu stylistyki oraz genologii. Zarazem przedstawione propozycje mają charakter otwarty i z powodzeniem można je poszerzyć o kwestie dotyczące świata przedstawionego, wersyfikacji oraz kompozycji. Jedno nie ulega wątpliwości: bogate związki regionu „z tym, co jest istotne w dziele literackim, z osobowością twórcy, procesem tworzenia, perypetiami dzieła w ciągu tworzenia, przeżyciem odbiorcy, refleksem dzieła w zbiorowości” [Skwarczyńska 1937: 50], o których pisze badaczka, dowodzą, że zarówno w obszarze poetyki, jak i literaturoznawstwa regionalistycznego w ogóle, zawiera się ogromny, niewykorzystany dotąd potencjał badawczy i że trudno byłoby go skanalizować w ramach pokrewnych dyscyplin oraz ukształtowanych na ich gruncie poetyk.

3. Regiopoetyka

Regionalizm a główne kierunki teorii literatury to rozprawa, która „inspiruje do kolejnego już podjęcia kwestii metod czytania i problematyzowania regionalnych aspektów literatury w nowym *milieu* kulturowym” [Rybicka 2014: 340], prekursorska nie tylko wobec nowoczesnego wariantu geopoetyki, o czym pisze Rybicka, ale też wobec nowoczesnej poetyki regionalistycznej. Ustalenia Skwarczyńskiej zarysowują kształt owej dziedziny jako subdyscypliny w ramach tradycyjnej poetyki i z tego punktu widzenia regiopoetyka przedstawia się jako nauka, która sięga po istniejące instrumentarium poetologiczne, by analizować „regionalne” w literaturze.

Ta nader ogólna charakterystyka wymaga oczywiście uszczegółowienia, także koncepcje przedstawione przez Skwarczyńską traktować trzeba jedynie jako punkt wyjścia. Niemniej już w tym miejscu wypada zaznaczyć, że adaptując ustalenia badaczki na grunt współczesnych badań literackich, nie można poprzestać jedynie na ich reprodukowaniu i na multiplikacji wywiedzionych stąd pomysłów. Dostosowanie tych propozycji do kształtu i zadań literaturoznawstwa, które odeszło od immanentnej estetyczno-językowej analizy i włączenie regiopoetyki do grona „nowych poetyk” pociąga za sobą konieczność przemodelowania zarówno wyżej zarysowanego obszaru badawczego, jak i formuły naukowej poetyki.

Pod uwagę należy wziąć ogół zmian i przemieszczeń zachodzących w obszarze dyskursu literaturoznawczego, przede wszystkim przemianę zaplecza teoretycznego, wynikającą stąd zmianę charakteru i zakresu tematycznego praktyk badawczo-interpretacyjnych oraz innowacje w sferze operacyjno-pojęciowej. Równocześnie trzeba uwzględnić dynamikę kulturową zjawisk regionalnych uwarunkowaną przeobrażeniami zachodzącymi w Polsce i w świecie. Niewątpliwie na przestrzeni osiemdziesięciu lat (biorąc pod uwagę datę ogłoszenia rozprawy Skwarczyńskiej, tj. rok 1937) zmienił się charakter polskich regionów i kultury regionalnej. Powojenne migracje i związana z tym dekonstrukcja przedwojennych społeczności regionalnych, kolejne zmiany administracyjnego podziału Polski oraz unifikująca polityka kulturalna PRL-u, a patrząc szerzej – przemiany relacji czasoprzestrzennych, usieciwienie i przekształcenia dotychczasowych form doświadczania rzeczywistości, procesy globalizacyjne, rozpad tradycyjnych struktur społecznych i reorganizacja relacji społecznych, które wcześniej oparte były w znacznej mierze na przynależności lokalnej czy przestrzennej – te oraz inne procesy i czynniki na nowo określiły sposób istnienia regionu, zmieniając parametry regionalnej kultury, a dodajmy jeszcze, że nakłada się na to decentralizacja polskiej mapy po roku 1989. W efekcie regionalność, poddana modelującej presji współczesności, włączona dziś zostaje w nowy obszar problemowy, podporządkowana nowym zapotrzebowaniom i zadaniom, które przeprofilują kształt zadawanych jej obecnie pytań.

Dlatego proponuję, by projektując regio-poetykę jako dyscyplinę badawczą, która odpowiada na potrzeby czasu, rozpatrywać ją w nawiązaniu do sposobu konceptualizacji poetyki we współczesnych naukach humanistycznych⁴ w podwójnym wymiarze: węższym – jako dziedzinę zajmującą się właściwościami budowy utworów literackich, w których dochodzi do głosu to, co „regionalne”, oraz szerszym – jako kulturowe badania nad literacką ekspresją osadzoną w doświadczeniu regionu. Przy czym nie chodziłoby o alternatywne względem siebie statusy dyscypliny ani też o rozgraniczenie, któremu patronuje podział na Poetykę, pisaną wielką literą, i poetyki, odnotowany przez Annę Burzyńską [Burzyńska 2006: 382], ale o zintegrowany, kompleksowy projekt, w ramach którego współlistnieją dwa, najogólniej rzecz biorąc, typy procedur badawczych: analiza poetologiczna w kształcie wywiezionym z refleksji Skwarczyńskiej i analiza kulturowa, bazująca na tych ustaleniach.

Ta pierwsza, ukierunkowana ergocentrycznie, opierałaby się na tradycyjnych badaniach z zakresu stylistyki, kompozycji, wersyfikacji oraz genologii, rozpatrywanych w perspektywie opisowej i historycznej – analogicznie jak to czyni dziedzina macierzysta. Natomiast jej specyfika polegałaby na tym, że orientując się na związki literatury z geograficzno-kulturowym konkretem, jakim jest region, kładłaby nacisk na określony typ zagadnień oraz ujęć badawczych, między innymi na literackie strategie reprezentacji, obrazowanie przestrzenne, relację autor – miejsce i autor – środowisko czy też na szerzej rozumianą, artykułowaną na poziomie konstrukcyjnym, relacyjność. W tym ujęciu regio-poetyka ukazywałaby zarazem cechy charakterystyczne (poetologiczne wyposażenie, formę estetyczną) poszczególnych literatur regionalnych jak i dawała podstawy literackiej regionalnej komparatystyki.

4 Jak pisze Korwin-Piotrowska, „Poetyka już istnieje, w szerszym, a zarazem bardziej metaforycznym sensie, jako obszar badań związanych z ekspresją ludzkiego doświadczenia i umiejętnościami poznawczymi, oraz węższym i bardziej związanym z tekstem znaczeniu, jako dziedzina zajmująca się badaniem właściwości utworów. Tekstowy, warsztatowy i literacki punkt wyjścia, bliski tradycji egzegezy, *explication du texte* i poetyce stosowanej, jest wartościowy jako przygotowanie do czytania kultury” [Korwin-Piotrowska 2013: 24].

Ta druga (analiza kulturowa) wychodziłaby poza warsztatowo-literacki krąg problemów i – angażując różne dyscypliny naukowe i rozmaite podejścia badawcze (wzbogacając przy tym słownik regiopoetyki o pojęcia kulturowe) – obejmowałaby szersze zjawiska, rozpatrywane w aspekcie regionalnego zróżnicowania procesów kulturowych. Zainteresowanie praktykami kulturowymi zbliża tę propozycję do poetyki kulturowej Stephena Greenblatta [Greenblatt 2006]. Analogie wydają się oczywiste, zważywszy, że dyskurs regionalistyczny, na którym odciskają się uwarunkowania polityczne i społeczne, bywa uwikłany ideologicznie i wprzęgnięty w ramy polityki kulturalnej. W swej całościowej formule regiopoetyka stanowiłaby jednak projekt bardziej tradycyjny niżeli koncepcje zrodzone na gruncie nowego historycyzmu, zachowywałaby też profil literaturoznawczy. Podczas gdy w rozumieniu Greenblatta „analiza kulturowa nie jest służebnicą badań literackich, a w szeroko rozumianych naukach humanistycznych to badania literackie służą zrozumieniu kultury” [Greenblatt 2006: 148], w obszarze regiopoetyki proporcje byłyby, najogólniej mówiąc, odwrócone: to w materii literackiej poszukiwałaby ona dokumentacji przejścia od problemu dyskursu do problematyki kulturowo-społecznej (od estetyki do polityki).

Kwestią podstawową w obrębie tak rozumianej regiopoetyki byłoby określenie przedmiotu jej badań. Wydaje się jednak, że ustalenie koherentnego, intersubiektywnie istniejącego zespołu cech „literatury regionalnej” nie jest możliwe – zarówno ze względu na niestabilizowany status tej twórczości (o czym częściowo była mowa), jak i na współczesny kryzys teorii, objawiający się między innymi preferowaniem tymczasowych i jednorazowych rozstrzygnięć. W tej sytuacji na plan pierwszy wysuwałaby się konkretna praktyka badawcza, a regiopoetyka byłaby przejawem teorii słabej czy – sięgając po koncepcję Nycza – rodzajem „teorii małego zasięgu” [Nycz 2012: 153]. Z pewnością jest to jeden z tych problemów, którym należałoby się bliżej przyjrzeć. Dlatego, nie usuwając pojawiających się tu znaków zapytania, wstępnie, na tym etapie projektu, przyjmuję założenie, że materiałem badawczym regiopoetyki byłby szeroki obszar o rozmytych konturach, obejmujący różnego typu manifestacje i ślady „regionalnego” w tek-

stach literackich i że mieściłaby się w nim zarówno tradycyjnie rozumiana literatura regionalna⁵, jak i zjawiska regionalistyczne w literaturze.

4. Aktualność regio-poetyki

W zaproponowanej formule regio-poetyki wydaje się stanowić dziedzinę atrakcyjną nie tylko z punktu widzenia literaturoznawstwa, ale i humanistyki w ogóle, zwłaszcza w jej ponowoczesnym kształcie. Można wskazać co najmniej cztery powiązane ze sobą argumenty, które pozwalają przypisać jej miejsce szczególne na zdecentralizowanej mapie humanistycznych dyscyplin badawczych.

Pierwszy dotyczy statusu regio-poetyki jako nauki ważnej społecznie, żywo zaangażowanej w problemy współczesności i uczestniczącej w aktualnie toczącym się dialogu na temat kondycji współczesnego społeczeństwa, rozpatrywanej między innymi w aspekcie inności i różnicy. Kluczowy wydaje się w tym kontekście problem tożsamości: jednostkowej, terytorialnej, kulturowej i społecznej. To właśnie ze względu na jego uprzywilejowanie w podejmowanym dziś humanistycznym dyskursie „kulturowe rozumienie regionu, studia nad tożsamością regionalną i identyfikacją terytorialną, znajdują się w centrum zainteresowania nurtów humanistycznych” [Sagan 2011: 40]⁶.

Problem tożsamości od początku artykułuje się także w literaturze regionalnej, oddziałując na sposób istnienia regionalnych narracji oraz konstruowanych na ich bazie fikcji. Można powiedzieć, że jest on niejako immanentnie wpisany w dyskurs regio-

- 5 Za tradycyjne uznaje rozumienie, w myśl którego literatura regionalna to twórczość wyróżniająca się podejmowaniem tematyki regionalnej, operowaniem formą językową charakterystyczną dla danego regionu, a także specyficzną dla danej przestrzeni aurą, kolorytem lokalnym, sposobem odczuwania i myślenia [por. Kuźma 2000: 95].
- 6 Jak zauważa badaczka, celem współczesnych studiów regionalnych jest „interpretacja odmienności środowisk lokalnych w kontekście ich wpływu na przebieg procesów ogólnych, globalnych. Nowe badania regionalne starają się zatem rozpoznać relacje między efektem działania procesów ogólnych a specyfiką lokalnych warunków” [Sagan 2011: 42].

nalistyczny, między innymi za sprawą opozycji, które organizują pisarstwo regionalne. Chodziłoby o pary takich pojęć, jak wiejski/miejski, swój/obcy, prostota/chaos, nostalgia/nowoczesność, natura/kultura, rustykalne/industrialne, a także o prymarne przeciwstawienie: centrum/peryferie, w kontekście którego wspomniany wyżej Lutz pisze o randze regionalnych, a zarazem kosmopolitycznych fikcji, dotyczących relacji części do całości, centrum do peryferii. Owe fikcje, twierdzi autor *Cosmopolitan Vistas*, włączają się w tworzenie i podtrzymywanie dyskursu na temat współzależności i dzięki temu stają się zapisem ważnych społecznie dysput [Lutz 2004]⁷. Ale można również spojrzeć na to szerzej, biorąc pod uwagę konsekwencje *boomu* tożsamościowego. Wraz z narastaniem i rozwojem mechanizmów wykorzeniających, gdy nasilają się dylematy związane z poczuciem podmiotowej tożsamości, „lokalne kultury stają się kluczem do wyjaśnienia problemów o skali narodowej czy wręcz globalnej” [Sagan 2011: 40]. W tym wypadku licznych przykładów dostarcza literatura skupiona wokół tak zwanych małych ojczyzn, które

[...] pełnią – i to w mocny sposób, jak zauważa Joanna Kurczewska – funkcję czynnika mediatyzującego między sferą prywatności jednostkowej a formami zakorzenienia jednostki w szerszych i coraz bardziej abstrakcyjnych zbiorowościach, grupach i instytucjach. [Kurczewska 2011: 295]

Drugi ze wspomnianych wyżej argumentów ma charakter metodologiczny i dotyczy regiopoetyki jako dziedziny badawczej, która cechuje się nieokreślonością zakresu przedmiotowego i brakiem metody. Trudno nie dostrzec, że sytuacja, w jakiej od momentu zaistnienia znajduje się literacka refleksja regionalistyczna, jest modelowa dla współczesnego literaturoznawstwa, doświadczanego kryzysem wzorców uprawiania nauki. Analogia dotyczy zwłaszcza literackich badań kulturowych, których przedmiot, „inherentnie nieokreślony i osobliwy” [Nycz 2012: 153],

7 Na temat opozycji dostrzegalnych w pisarstwie regionalnym por. także rozważania Stephanie Foote [Foote 2000: 15] oraz Roberta M. Dainotto [Dainotto 1996].

jak określa go Nycz, upodabnia się do przedmiotu badań regionalistycznych, a dodatkowym czynnikiem upodabniającym jest zakorzenie kulturowo-antropologiczne. Także regionalistyczne sposoby radzenia sobie z metodologiczną bezradnością – przede wszystkim apelowanie o multidyscyplinarność, która pozwoli ukazać wielowymiarowe relacje regionalne artykułowane w tekstach literackich – mają w tym świetle charakter wzorca modelującego i można by w nich odnaleźć scenariusz współczesnych poszukiwań i (nie)rozstrzygnięć metodologicznych⁸.

Podobnie rzecz się ma z postulowaną przez Nycza, wyżej wspomnianą transdyscyplinarną „teorią małego zasięgu”, dającą się aplikować na obszar literaturoznawczej regionalistyki. Jej uprawianiu sprzyja specyfika przedmiotu badań regionalistycznych, obejmują one bowiem zjawiska *sui generis* partykularne, poszczególne, wymagające podejścia idiograficznego. Dodatkowym argumentem jest tu fakt, że regionaliści w swej praktyce badawczej zazwyczaj rezygnują ze zdystansowanej i dominującej pozycji i sięgają po dyskurs cechujący się rozluźnieniem tradycyjnych naukowych rygorów (często po dyskurs krytycznoliteracki). Również w tym wypadku przykładem może być refleksja na temat „małych ojczyzn”, wolna od „teoretycznego imperializmu”, koncyliacyjna, a dodatkowo interdyscyplinarna, która „łączy socjologów, antropologów, historyków literatury, etnologów, filozofów, kulturoznawców i badaczy literatury” [Kurczewska 2011: 293]. Trudno nie zgodzić się z wnioskiem, który wysnuwa stąd Kurczewska:

Koncepcje „małych ojczyzn” budują podstawy autentycznej, a nie pozornej (bo [nie] tylko na poziomie haseł i postulatów, ale na poziomie refleksji i badania pojęciowego) interdyscyplinarności, cząstkowej, bo dotyczącej określonego terytorium, która może odegrać istotną rolę w budowaniu szerszych przedmiotowo ujęć interdyscyplinarności. [Kurczewska 2011: 293]

8 Zwłaszcza przekonanie, że „interdyscyplinarność jest dawnym, acz długo tłumionym, wewnętrznym wymiarem literaturoznawczej dyscypliny, analogicznie jak sankcjonowanie teoretycznego eklektyzmu” [Nycz 2012: 153] retroaktywnie uprawomocnia „metodę” regionalistyczną (jako nowatorską) i tym samym każe przewartościować myślenie na temat literackich badań regionalnych.

Kolejny (trzeci) moment, przemawiający za przyznaniem regiopoetyce ważnego miejsca – zwłaszcza w nurcie badań, który przez analogię do historii ratowniczej Ewy Domańskiej [Domańska 2014: 27-63] nazywać można humanistyką ratowniczą i afirmatywną – wynika z etycznego zorientowania badań regionalnych. Regiopoetyka jako część literaturoznawstwa regionalistycznego nie tylko dziedziczy nacechowanie ideowe regionalizmu jako ruchu kulturowego, ale też uprawomocnia się dziś jako atrakcyjna dziedzina badawcza przez uzasadnienie etyczne, gdyż jej przedmiotem jest to, co zdominowane, wykluczone czy zmarginalizowane. To ostatnie określenie przywołuje Foote, która odczytuje literaturę regionalną jako krytykę tematu uniwersalnego, reprezentującą zmarginalizowaną rzeczywistość i zmarginalizowane głosy [Foote 2001: 13]. Być może – biorąc pod uwagę tę optykę – należałoby tu mówić nie tyle o regiopoetyce, ile o regiokrytyce (konceptualizowanej na wzór ginokrytyki czy krytyki postkolonialnej), w ramach której utwory regionalne byłyby traktowane jako teksty oferujące alternatywną wersję kultury: opowieści niekanoniczne i kontrhegemoniczne, konkurencyjne wobec dominującej, narodowej narracji, przekazujące czytelnikom inne/szersze spektrum wartości?

Z drugiej strony – kładąc nacisk na afirmatywność – regiopoetyka może służyć „ratowaniu” miejsca, jakim jest region w jego wymiarze geograficznym oraz kulturowo-społecznym. Może przyczynić się zarówno do gromadzenia i powstawania wiedzy na temat regionalnej przeszłości, jak i do wytwarzania wiedzy o charakterze integrującym oraz wspólnotowym – taką rolę badaniom regionalnym przypisuje Elżbieta Konończuk [Konończuk 2015: 302-303]. Wiąże się z tym zaangażowana postawa badacza literatury regionalnej, nastawiona na obronę bądź promowanie wartości uznanych za cenne, do niedawna dyskredytowana za brak tak zwanego naukowego obiektywizmu. Także na tym polu współczesna humanistyka, rewaloryzująca subiektywizm jako przejaw samoświadomości dyscypliny, sprzyja regionalizmowi. A stawiając kropkę nad „i”, dodać trzeba, że usytuowanie w środowisku oraz mówienie z wnętrza regionu, będące jednym ze znaków rozpoznawczych badań regionalnych, powraca dziś w nowej odsłonie jako tak zwana perspektywa uczestnicząca i nie wymaga dodatkowych uzasadnień.

Ostatnia przesłanka, ściśle związana z poprzednią, dotyczy „praktycznego” wymiaru regio-poetyki, który może być rozpatrywany w kilku aspektach. Oprócz zwyczajowo przypisywanego każdej poetyce zadania, jakim jest dostarczenie użytecznych narzędzi badawczych (regio-poetyka stosowana), trzeba uwzględnić „zapęd realizacyjny” [Skwarczyńska 1937: 8] regionalizmu, na który zwracała uwagę Skwarczyńska. Ów „zapęd”, będący w dużym stopniu wyrazem prężności ruchu regionalistycznego, emanuje, zdaniem badaczki, już na poziomie budowy utworu:

[...] witalność elementów strukturalnych dzieła; ich prężność, ich jakoby działanie, emanująca z nich energia, która uderza w świat będący poza dziełem, energia o zdolnościach kształtowania tego świata leżącego poza nim, musi być przedmiotem wyjątkowego zainteresowania, bo jest świadectwem właśnie odrębnego samoistnego życia i tych elementów, i całego dzieła. [Skwarczyńska 1937: 36]

Niezależnie od pojawiających się tu wątpliwości (wydaje się, że chodzi nie tyle o „witalność elementów strukturalnych”, ile o ich recepcję i performatywność), można by mówić o wymiarze sprawczym literatury regionalnej, który przejawia się na różne sposoby: w projektowaniu geografii wyobrażonej czy – patrząc szerzej – wytwarzaniu przestrzeni kulturowej regionu, w konstruowaniu jego kapitału kulturowego, aktywizowaniu konkretnych działań kulturalnych, budowaniu tożsamości regionalnej czy poprzez różnego typu inne oddziaływania na regionalną rzeczywistość. Regio-poetyka, która bada i opisuje te performatywne mechanizmy, może być dzięki temu dziedziną przydatną w praktyce, potrzebną społecznie. Wolno przypuszczać, że podobnie pojmował zadania regionalnych badań literackich jeden z protoplastów literaturoznawstwa regionalistycznego, Joseph Nadler, gdy postulował, by uprawiać na ich gruncie szeroko zakrojoną przedmiotowo „filologię stosowaną” [Nadler 1966: 424]⁹.

9 Analogiczne oczekiwanie wpisane jest w formułę *Regional Science* Waltera Isarda. Zgodnie z założeniem tej doktryny, wiedza regionalna stanowi naukę stosowaną,

W świetle tego oraz wcześniejszych argumentów regiopoetyka przedstawia się nie tylko jako wiedza zoperacjonalizowana w badaniu istotnych zagadnień kulturowo-społecznych artykułowanych w tekstach literackich, ale też jako dziedzina nowatorska i rewelatorska, która analizuje literaturę w aspekcie zróżnicowanych regionalnie dyskursów, zespala perspektywę wewnątrz- i zewnątrztekstową i integruje literaturoznawstwo z innymi dyscyplinami.

Tak zaprojektowaną regiopoetykę należałoby lokować w ramach większych całości: z jednej strony w obrębie regiologii jako teorii zintegrowanej wyrosłej na podstawach interdyscyplinarnych [Damrosz 1987: 52-58], z drugiej – w obszarze nowego regionalizmu zasilanego młodymi orientacjami badawczymi, wyłaniającymi się w obszarze kulturowej teorii literatury. Zarówno regiologia, jak i nowy regionalizm mieszczą się we współczesnym nurcie tak zwanej nowej humanistyki. Mało tego, można je uznać za kierunki dla tego nurtu reprezentatywne. Po pierwsze, pośredniczą między tym, co lokalne i globalne, instytucjonalne i prywatne, badawczo-opisowe i performatywne. Po drugie, integrują różne obszary i koncepcje metodologiczne oraz otwierają się na szerokie konteksty kulturowo-społeczne. Po trzecie, stanowią rodzaj wiedzy usytuowanej i afirmatywnej, której potencjał badawczy – zasilany przez regionalistyczny witalizm (wytwarzaną przez dzieło „energię regionalistyczną”, o której swego czasu pisała Skwarczyńska [Skwarczyńska 1937]) – potwierdza, po czwarte, sprawczość nowej humanistyki.

Na zakończenie chcę zaznaczyć, że zarysowane tu ujęcie ma charakter jedynie wstępnej propozycji, która może posłużyć do opracowania przyszłego projektu oraz szczegółowego zestawu problemów badawczych, w tym miejscu tylko sygnalizowanych. Natomiast cel tego artykułu zostanie osiągnięty, jeśli tytułowy znak zapytania okaże się zbędny.

zaangażowaną w sferę *praxis* i nastawioną na „wyjaśnianie, rozumienie, diagnozowanie, prognozowanie, podejmowanie decyzji w zakresie polityki społecznej, gospodarczej i ekologicznej” [Chojnicki 2011: 32]. Jak pisze Zbyszko Chojnicki, „W odniesieniu do wiedzy regionalnej właściwy jest pogląd, że jej charakter powinny wyznaczać (i w dużej części wyznaczają) cechy funkcjonalne, a więc to, do czego ta wiedza służy” [Chojnicki 2011: 32].

Bibliografia:

- Burzyńska Anna (2006), *Anty-teoria literatury*, TAIWPN „Universitas”, Kraków.
- Chojnicki Zbyszko (2011), *Problematyka metodologiczna studiów regionalnych*, w: *Socjologia regionu i społeczności lokalnych. Antologia*, wybór, wprowadzenie i opracowanie, Marek Stanisław Szczepański, Anna Śliz, Robert Geisler, Borys Cymbrowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 27-34.
- Dainotto Roberto M. (1996), „*All the Regions Do Smilingly Revolt*”: *The Literature of Place and Regions*, „Critical Inquiry” Vol. 22, No. 3 (spring 1996), s. 486-505.
- Damrosz Jerzy (1987), *Region i regionalizm (studium interdyscyplinarne)*, Instytut Kultury, Warszawa.
- Domańska Ewa (2014), *Historia ratownicza*, „Teksty Drugie”, nr 5, s. 27-63.
- Fetterley Judith, Pryse Marjory (2003), *Writing out of Place. Regionalism, Woman, and American Literary Culture*, Urbana and Chicago: University of Illinois Press, Urbana and Chicago [Stany Zjednoczone].
- Foote Stephanie (2001), *Regional Fictions: Culture and Identity In Nineteenth-Century American Literature*, The University of Wisconsin Press, Madison [Stany Zjednoczone].
- Greenblatt Stephen (2006), *Kultura*, przeł. Anna Rajca-Salata, w: *Poetyka kulturowa. Pisma wybrane*, przeł. Krystyna Kujawińska-Courtney, TAIWPN „Universitas”, Kraków.
- Konończuk Elżbieta (2015), *Badania nad literaturą regionu w kontekście humanistyki ratowniczej*, w: *Centra i peryferie w literaturze polskiej XX i XXI wieku*, red. Wojciech Browarny, Elżbieta Rybicka, Dobrawa Lisek-Gębała, TAIWPN „Universitas” Kraków, s. 291-303.
- Korwin-Piotrowska Dorota (2013), *Życie pośmiertne poetyki*, „Tematy i Konteksty”, nr 3 (8), s. 20-34.
- Kurczewska Joanna (2011), *Robocze ideologie lokalności. Stare i nowe schematy*, w: *Współczesne studia regionalne – teoria i metodologia, a także praktyka*, w: *Socjologia regionu i społeczności lokalnych. Antologia*, wybór, wprowadzenie i opracowanie Marek Stanisław Szczepański, Anna Śliz, Robert Geisler, Borys Cymbrowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 271-308.
- Kuźma Erazm (2000), *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2, red. Artur Hutnikiewicz, Andrzej Lam, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Lutz Tom (2004), *Cosmopolitan Vistas. American Regionalism and Literary Value*, Cornell University Press, Ithaca [Stany Zjednoczone].
- Mikołajczak Małgorzata (2012), *Dyskurs regionalistyczny we współczesnym polskim literaturoznawstwie*, w: *Nowy regionalizm w badaniach literackich. Badawczy rekonesans i zarys perspektyw*, red. Małgorzata Mikołajczak, Elżbieta Rybicka, TAIWPN „Universitas” Kraków, s. 29-50.
- Mikołajczak Małgorzata (2016), *Wstęp: Regionalizm w polskiej refleksji o literaturze (zarys problematyki i historia idei)*, w: *Regionalizm literacki w Polsce. Zarys historyczny i wybór źródeł*, TAIWPN „Universitas”, Kraków.
- Nadler Joseph (1966), *Historia literatur niemieckich plemion i prowincji*, w: *Teoria badań literackich za granicą. Antologia*, wybór, rozprawa wstępna, komentarze Stefania Skwarczyńska, t. I. *Romantyzm i pozytywizm*, cz. II *Kierunki pozytywistyczne, krytyka subiektywna i kierunki postpozytywistyczne*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, s. 419-425.
- Rybicka Elżbieta (2014), *Geopoetyka*, TAIWPN „Universitas”. Kraków.
- Sagan Iwona (2011), *Współczesne studia regionalne – teoria i metodologia, a także praktyka*, w: *Socjologia regionu i społeczności lokalnych. Antologia*, wybór, wprowadzenie i opracowanie Marek Stanisław Szczepański, Anna Śliz, Robert Geisler, Borys Cymbrowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 35-48.
- Said Edward (2009), *Kultura i imperializm*, przeł. Monika Wyrwas-Wiśniewska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Said Edward (2002), *The Public Role of Writers and Intellectuals*, w: *The Public Intellectual*, red. Helen Small, Blackwell Publishing, Oxford [Wielka Brytania], s. 19-39.
- Skwarczyńska Stefania (1937), *Regionalizm a główne kierunki teorii literatury*, „Prace Polonistyczne”, seria I, 1937, s. 7-52.
- Skwarczyńska Stefania (1948), *Systematyka głównych kierunków w badaniach literackich*, t. 1, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Skwarczyńska Stefania (1984), *Kierunki w badaniach literackich. Od romantyzmu do połowy XX wieku*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Skwarczyńska Stefania (1987), *Niedostrzeżony problem podstawowy genealogii*, w: *Problemy teorii literatury*, seria 2. *Prace z lat 1965-1974*, red. Henryk Markiewicz, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław, s. 97-114.

Szyperski Alfons (2016), *Jeszcze o regionalizmie w literaturze*,
w: *Regionalizm literacki w Polsce*, wstęp Małgorzata Mikołajczak,
redakcja Zbigniew Chojnowski, Małgorzata Mikołajczak, TAiWPN
„Universitas”, Kraków, s. 183-185.

Małgorzata Mikołajczak

Regiopoetics: a new proposition within regional literary studies

The aim of this article is to outline the regiopoetics project seen as a new scientific discipline within regional literature studies initiated by Stefania Skwarczyńska. Regiopoetics involves traditional such poetics issues as genology, language, fictional character, reception, etc., all of which, with regional factor and profiled from the contemporary cultural researches, belonging to the field of new regionalism in literary studies. These categories are not of descriptive nature only – they are modern operational tools in the study of important issues of the present day with regard to region. The article also presents reflections on the status of regional research in literature science with reference to Skwarczyńska's research concept and her outline of possible shared sphere in literary studies and region.

Keywords: literary regionalism; new regionalism in literary studies; tradition; methods and orientations of literary regionalism; cultural studies; poetics; regiopoetics.

Małgorzata Mikołajczak – prof. dr hab., kierownik Zakładu Teorii Literatury i Krytyki Literackiej oraz Pracowni Badań nad Literaturą Regionalną w Uniwersytecie Zielonogórskim, kierownik zespołu badawczego „Regionalizm w badaniach literackich – tradycja i nowe orientacje”, członek Komitetu Nauk o Literaturze PAN (2011-2014, 2015-2018), autorka monografii poświęconych poezji Urszuli Koziół i Zbigniewa Herberta, współredaktorka książek z serii *Nowy regionalizm w badaniach literackich* (najnowsze z nich to *Regionalizm literacki w Polsce. Zarys historyczny i wybór źródeł*, 2016 i *Region a tożsamości transgraniczne. Literatura. Miejsca. Translokacje*, 2016). Zajmuje się teorią literatury, literaturą współczesną i regionalizmem w badaniach literackich. Kontakt: m.mikolajczak@ifp.uz.zgora.pl.

